

Przedsiębiorstwo jako aport do spółki – kilka uwag na temat wyceny i odpowiedzialności nabywcy

Abstract

The article discusses the criteria for the contribution capacity, bringing the enterprise to the company as a non-cash contribution and responsibility of the enterprise's buyer. The study covers issues related to the recognition of bringing the enterprise as a contribution to the company as one of the types of sale of the enterprise. The consequence of bringing the enterprise as a contribution to the company as one of the possible sale of the enterprise is the ability to use direct regulations on the sale of the company, including but not limited art. 55⁴ of the Civil Code. All transactions related to the sale of the enterprise cause numerous consequences for the seller and the buyer. The article focuses on the different approaches to the concept – the value of the company in civil law and the other in economics. In order to describe the methods of valuation of the enterprise economic literature was used.

I Wprowadzenie

Artykuł poświęcony jest problematyce przedsiębiorstwa wnoszonego jako aport do spółki jako jednej z form zbycia tego przedsiębiorstwa, a także odpowiedzialności nabywcy

¹ Autorka jest absolwentką Wydziału Prawa i Administracji Krakowskiej Akademii im. A. Frycza-Modrzewskiego w Krakowie, uczestniczką seminarium doktorskiego Wydziału Prawa i Administracji Krakowskiej Akademii, pracownikiem Kancelarii Notarialnej, pracownikiem dydaktycznym Krakowskiej Akademii oraz Wyższej Szkoły Ekonomii i Prawa w Kielcach.

przedsiębiorstwa wynikającej z regulacji art. 55⁴ k.c. Problematyka wnoszenia przedsiębiorstwa, jako wkładu niepieniężnego do spółek jest szeroko omawiana w literaturze. Większość przedstawicieli doktryny wypowiada się za zakwalifikowaniem aportu w postaci przedsiębiorstwa jako jednej z form jego zbycia obok sprzedaży². M. Habdas stwierdza, że aport przedsiębiorstwa do spółki stanowi jeden ze sposobów jego zbycia, ponieważ zmienia się podmiot, któremu przysługuje prawo do przedsiębiorstwa³. Podobne stanowisko prezentuje M. Minas. Autor twierdzi, że wniesienie przedsiębiorstwa do spółki kapitałowej tytułem aportu sprowadza się do przeniesienia prawa do przedsiębiorstwa na spółkę. W związku z tym czynność ta jest tożsama ze zbyciem przedsiębiorstwa⁴. J. Mojak omawiając charakter wniesienia przedsiębiorstwa, jako wkładu do spółki użył sformułowania: „zbycie polegające na wniesieniu przedsiębiorstwa do spółki kapitałowej, jako wkład niepieniężny (aport)”⁵. Posłużenie się przez autora takim pojęciem wskazuje, że wniesienie przedsiębiorstwa do spółki traktuje on jako zbycie przedsiębiorstwa.

W niniejszym artykule poruszono najważniejsze zagadnienia związane z wnoszeniem przedsiębiorstwa do spółki oraz jego wyceny w tym kontekście. Ponadto omówiono również szeroko komentowaną w literaturze regulację art. 55⁴ k.c. Zagadnienie odpowiedzialności nabywcy przedsiębiorstwa wynikające z art. 55⁴ k.c. zostanie omówione łącznie z procesem wnoszenia tego przedsiębiorstwa do spółki.

II Przedsiębiorstwo jako aport

Przedsiębiorstwo w znaczeniu przedmiotowym spełnia kryteria zdolności aportowej i fakt ten nie budzi w doktrynie wątpliwości⁶. Kryterium zdolności aportowej oznaczają cechy, jakie powinno posiadać prawo majątkowe, żeby można było je uznać za wkład

² M. Jasiakiewicz, *Wniesienie przez spółdzielnię jej przedsiębiorstwa jako wkładu niepieniężnego do spółki z o.o.*, „Przegląd Prawa Handlowego” wrzesień 2002, s. 43; M. Habdas, *Przedsiębiorstwo jako przedmiot stosunków prawnorzeczowych*, Katowice 2007, s. 198, *Prawo umów handlowych*, S. Włodyka (red.), Warszawa 2006, s. 698–699; M. Minas, *Aport w spółce kapitałowej*, Gdańsk 2005, s. 53, J. Mojak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2011, t. 1, s. 292; M. Wilejczyk, *Zbycie przedsiębiorstwa*, Wrocław 2004, s. 259, E. Norek, *Przedsiębiorstwo w obrocie gospodarczym*, Warszawa 2008, s. 211.

³ M. Habdas, *Przedsiębiorstwo jako...*, *op. cit.*, s. 198.

⁴ M. Minas, *Aport w spółce kapitałowej*, Gdańsk 2005, s. 53.

⁵ J. Mojak, *op. cit.* s. 292.

⁶ M. Minas, *op. cit.*, s. 45.

niepieniężny⁷. Kodeks spółek handlowych⁸ nie stanowi o cechach aportów. Brak określenia kryteriów zdolności aportowej w k.s.h. powoduje, że należy ich szukać w doktrynie i judykaturze⁹. Niektórzy autorzy wywodzą, że brak takiej jednoznacznej definicji zdolności aportowej może okazać się korzystny. A. Kidyba uważa, że rozwój gospodarki rynkowej i wprowadzanie nowych instrumentów prawnych, które do tej pory nie były znane i stosowane, pozwala na zakwalifikowanie nowych przedmiotów majątkowych, jako aportów do spółek kapitałowych¹⁰. Podobne stanowisko w literaturze zaprezentowała Cz. Żuławska. Nie można tworzyć zamkniętego katalogu praw, które mogą stanowić wkład i takich, które stanowczo nie mogą nim być. Ze względu na ciągły rozwój gospodarczy katalog tych praw musi pozostać otwarty¹¹. Sąd Najwyższy uznaje, że aportem do spółki kapitałowej może być: wszystko, co przedstawia jakąkolwiek wartość ekonomiczną i nie jest pieniądzem¹². Wkładem niepieniężnym do spółki może być: użytkowanie wieczyste¹³, wszelkie przedmioty majątkowe (rzeczy i prawa), o ile są zbywalne i mogą wejść do bilansu spółki¹⁴, wierzytelności przysługujące wspólnikowi wobec spółki¹⁵, prawo najmu przysługujące najemcy lokalu użytkowego¹⁶, przedsiębiorstwo spółdzielni¹⁷, przedsiębiorstwo spółki cywilnej¹⁸, wiadomości i doświadczenia o charakterze technicznym nadające się do bezpośredniego zastosowania w procesie produkcji¹⁹. Ze wszystkich proponowanych w literaturze prób usystematyzowania kryteriów zdolności aportowej trzeba wyprowadzić wniosek, że nie należy sprowadzać zdolności aportowej tylko do jednego z nich. Aby przyznać danemu prawu ten przymiot musi ono spełniać często wiele kryteriów. Przedstawiane w doktrynie kryteria nie mają charakteru wyłącznego. Nie wystarczy, że danemu prawu można przypisać zdolność bilansową. Dopiero kryteria ocenione razem mogą decydować o przypisaniu danemu prawu zdolności do bycia przedmiotem wkładu niepieniężnego. W związku

⁷ A. Szumański, *Wkłady niepieniężne do spółek kapitałowych*, Warszawa 1997, s. 57.

⁸ Kodeks spółek handlowych z dnia 15 września 2000 (Dz.U. Nr 94, poz. 1037), dalej jako k.s.h.

⁹ A. Szumański, *op. cit.*, s. 57.

¹⁰ A. Kidyba, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 92.

¹¹ Cz. Żuławska, *Aport w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością. Przedmiot i wycena*, „Przegląd Sądowy” Warszawa 1993, nr 7–8, s. 8.

¹² Uchwała SN z dnia 2.03.1993, III CZP 123/92, OG 1993, z. 3, poz. 53.

¹³ Uchwała SN z dnia 5.12.1991, III CZP 128/91, OSNCP 1992, Nr 6, poz. 106.

¹⁴ Postanowienie SN z dnia 19.09.1990, III CRN 268/90, PUG, 1991, Nr 5, poz. 25.

¹⁵ Uchwała SN z dnia 26.03.1993, III CZP 20/93, OSNCP 1993, Nr 9, poz. 157.

¹⁶ Uchwała SN z 26.03.1993, III CZP 21/93, OG1993, z. 3, poz. 55.

¹⁷ Uchwała SN z 13.12.2000, III CZP 43/00, „Przegląd Prawa Handlowego” 2002, nr 9 oraz uchwała SN z 12.01.2001 r., III CZP 44/00, OSP 2001, z. 5, poz. 69.

¹⁸ Wyrok NSA w Rzeszowie z dnia 11.03.2000, SA/Rz 870/01, niepubl. oraz uchwała SN z dnia 22.05.1996 r., III CZP 49/96, OSNC 1996, nr 9, poz. 119.

¹⁹ Postanowienie SW w Warszawie z dnia 2.07.1990 r., XIV GR 1/90, OG 1991, z. 2, s. 24.

z tym można powiedzieć, że kryteria zdolności aportowej krzyżują się. Przy ocenie kryteriów pomocny jest proponowany w literaturze podział kryteriów zdolności aportowej na kryteria pozytywne i negatywne. Kryteria pozytywne to te cechy, które musi posiadać wkład, żeby można mu było przypisać zdolność aportową. Kryteria negatywne to cechy, które wykluczają możliwość przypisania określonemu wkładowi przymiotu zdolności aportowej²⁰.

Twierdzenie, że przedsiębiorstwo posiada zdolność aportową trzeba uznać za słuszne. Przedsiębiorstwo spełnia wymienione powyżej kryteria zdolności aportowej m.in.: jest zbywalne, przedstawia wartość ekonomiczną, a nie jest pieniądzem, można mu przypisać zdolność bilansową, a w przypadku upadłości lub likwidacji wchodzi w skład masy upadłościowej. Ponadto jednym z ważniejszych powodów przyznania zdolności aportowej przedsiębiorstwu jest możliwość kontynuowania przez spółkę działalności gospodarczej. To ostatnie kryterium jest niezwykle atrakcyjne, ponieważ spółka nabywając zorganizowany zespół składników materialnych i niematerialnych ma możliwość dalszego prowadzenia działalności gospodarczej. Oczywiście sam fakt prowadzenia działalności gospodarczej w dotychczasowym zakresie albo wprowadzenie pewnych zmian zależy już od samej spółki, która nabyła przedsiębiorstwo. Dla spółki przede wszystkim ma znaczenie przydatność wnoszonego aportu, czyli możliwość kontynuacji prowadzonej działalności gospodarczej lub ewentualnie jej modyfikacja opierająca się na zorganizowanym kompleksie majątkowym, jakie stanowi przedsiębiorstwo. Ocena, czy wniesienie przedsiębiorstwa tytułem aportu do spółki jest korzystne, należy przede wszystkim do założycieli (wspólników). Z całą pewnością przedsiębiorstwo źle prosperujące, zadłużone, pozbawione klienteli jest mało atrakcyjnym wkładem do spółki nawet, gdy posiada znaczny majątek (np. nieruchomości).

Negatywnie należy ocenić zdolność aportową przedsiębiorstwa, które prezentuje ujemną wartość. Jednak, jak zostanie omówione poniżej, aby można mówić o wartości przedsiębiorstwa najpierw należy dokonać jego wyceny. W dalszej części niniejszego opracowania wskazane zostanie, że wartość przedsiębiorstwa tak naprawdę zależy od zastosowanej metody wyceny. Najlepszą metodą wydaje się porównanie aktywów i pasywów danego przedsiębiorstwa.

Wprowadzenie przez ustawodawcę proponowanej przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego działającą przy Ministrze Sprawiedliwości zmiany definicji przedsiębiorstwa może zdecydowanie wpłynąć na ocenę zdolności aportowej przedsiębiorstwa. Zagadnienie planowanych zmian Kodeksu Cywilnego w zakresie dotyczącym przedsiębiorstwa jest częściowo przedmiotem rozważań w dalszej części tego opracowania.

²⁰ A. Szumański, *op. cit.*, s. 94–95.

Dlatego też zagadnienia związane z włączeniem zobowiązań związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa do jego definicji oraz ewentualny wpływ tej zmiany na zdolność aportową przedsiębiorstwa jest opisana w dalszej części tego artykułu.

III Pojęcie przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym

W obowiązującym prawie przepis art. 55¹ k.c. zawiera definicję przedsiębiorstwa. Przedsiębiorstwo jest zorganizowanym zespołem składników niematerialnych i materialnych przeznaczonym do prowadzenia działalności gospodarczej i obejmuje ono w szczególności: oznaczenie indywidualizujące przedsiębiorstwo lub jego wyodrębnione części (nazwa przedsiębiorstwa); własność nieruchomości lub ruchomości, w tym urządzeń, materiałów, towarów i wyrobów, oraz inne prawa rzeczowe do nieruchomości lub ruchomości; prawa wynikające z umów najmu i dzierżawy nieruchomości lub ruchomości oraz prawa do korzystania z nieruchomości lub ruchomości wynikające z innych stosunków prawnych; wierzytelności, prawa z papierów wartościowych i środki pieniężne; koncesje, licencje i zezwolenia; patenty i inne prawa własności przemysłowej; majątkowe prawa autorskie i majątkowe prawa pokrewne; tajemnice przedsiębiorstwa; księgi i dokumenty związane z prowadzeniem działalności gospodarczej²¹. Niektóre z wyżej wymienionych składników przedsiębiorstwa mogą stanowić samodzielnie przedmiot wkładu niepieniężnego do spółki. Niektóre natomiast mogą stanowić aport tylko łącznie z innymi składnikami²².

IV Aport przedsiębiorstwa do spółki, jako forma zbycia przedsiębiorstwa

W literaturze dominujący jest pogląd traktujący wniesienie przedsiębiorstwa tytułem wkładu niepieniężnego do spółki, jako jedną z możliwości zbycia tego przedsiębiorstwa (obok umów: sprzedaży, darowizny, zamiany)²³. Wniesienie przedsiębiorstwa do spółki

²¹ Kodeks cywilny, z dnia 23 kwietnia 1964 r., Dz.U. Nr 16, poz. 93.

²² A. Kidyba, *op. cit.*, s. 108.

²³ M. Minas, *op. cit.*, s. 53, E. Norek, *op. cit.*, s. 136, M. Habdas, *Przedsiębiorstwo jako...*, *op. cit.*, s. 198, S. Włodyka, *op. cit.*, s. 698–699, M. Pełczyński, *Zbycie przedsiębiorstwa. Zawieranie umowy. Orzecznictwo. Wzory*, Warszawa 2000, s. 57, R. Stroiński, *Przedsiębiorstwo, charakter prawny oraz zbycie w prawie amerykańskim, francuskim i polskim*, Warszawa 2003, s. 358, D. Strzepak, *Przedsiębiorstwo jako przedmiot wkładu niepieniężnego w spółkach kapitałowych*, „Radca prawny” 1995, nr 4/95, s. 54–55. Inny pogląd w literaturze prezentuje A. Szumański, *Problem przekształcenia spółki cywilnej w spółkę kapitałową*,

tytułem aportu traktowane jest przez wielu autorów jako zbycie przedsiębiorstwa bez względu na to, czy stanowi ono wkład niepieniężny do spółki kapitałowej czy też do spółki osobowej²⁴. W przypadku wniesienia przedsiębiorstwa, jako aportu do spółki cywilnej prawa wchodzące w jego skład stają się współwłasnością łączną wspólników tej spółki.

W sytuacji zakwalifikowania wniesienia przedsiębiorstwa do spółki tytułem aportu jako zbycia tego przedsiębiorstwa, znajduje zastosowanie przepis art. 55⁴ k.c. Powyższy przepis stanowi, że nabywca przedsiębiorstwa jest odpowiedzialny solidarnie ze zbywcą za jego zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa, chyba, że w chwili nabycia nie wiedział o tych zobowiązaniach, mimo zachowania należytej staranności. Odpowiedzialność nabywcy ogranicza się do wartości nabytego przedsiębiorstwa według stanu z chwili nabycia, a według cen w chwili zaspokojenia wierzyciela. Odpowiedzialności tej bez zgody wierzyciela nie można ograniczyć ani wyłączyć²⁵.

Podobne stanowisko w tej kwestii zajął Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 28 lipca 2004 r.²⁶, w którym stwierdził, że wniesienie przedsiębiorstwa należącego do wspólników spółki cywilnej, jako aportu do spółki z o.o. można zakwalifikować jako zbycie tego przedsiębiorstwa. Natomiast przyjęcie takiego stanowiska powoduje, że do wniesienia jako aportu przedsiębiorstwa należy wprost stosować przepis dotyczący odpowiedzialności nabywcy za zobowiązania. W omawianym przypadku nabywcą będzie spółka z o.o. i to ona będzie odpowiadać za zobowiązania i obciążenia związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Wniesienie przedsiębiorstwa tytułem aportu do spółki z o.o. będzie więc miało ten skutek, że będzie ona ponosiła odpowiedzialność za zobowiązania powstałe przed wniesieniem, a związane z prowadzeniem tego przedsiębiorstwa.

Przedstawione wyżej poglądy utożsamiające wniesienie przedsiębiorstwa do spółki ze zbyciem przedsiębiorstwa w pełni zasługują na aprobatę. W szczególności należy się zgodzić z twierdzeniem, iż wniesienie przedsiębiorstwa, jako aportu do spółki powoduje przeniesienie prawa do tego przedsiębiorstwa na spółkę. Przeniesienie prawa jest zbyciem tego prawa. W związku z tym według autorki do wniesienia przedsiębiorstwa do spółki należy stosować wprost art. 55⁴ k.c.

„Przegląd Prawa Handlowego” 1995, nr 8, s. 9. Zdaniem tego autora wniesienie przedsiębiorstwa do spółki nie jest tożsame ze zbyciem tego przedsiębiorstwa. Swój pogląd uzasadnia faktem, że osoba wnosząca aport do spółki obejmuje w zamian udziały (akcje) i przez to nie traci władztwa nad tym przedsiębiorstwem w sensie ekonomicznym. W ten sposób nabywa prawo do części aktywów spółki. Konsekwencją braku zakwalifikowania wniesienia przedsiębiorstwa do spółki tytułem aportu jako zbycia tego przedsiębiorstwa jest wniosek, że nie można do tego wkładu stosować wprost przepisów o zbyciu przedsiębiorstwa w tym między innymi art. 55⁴ k.c.

²⁴ J. Mojak, *op. cit.*, s. 292.

²⁵ M. Minas, *op. cit.*, s. 55.

²⁶ Sąd Apelacyjny w Warszawie I ACa 1274/03 – LEX.

V Odpowiedzialność nabywcy przedsiębiorstwa

1.

Zgodnie z brzmieniem art. 55² k.c. czynność prawna mająca za przedmiot przedsiębiorstwo obejmuje wszystko, co wchodzi w skład przedsiębiorstwa, chyba że co innego wynika z treści czynności prawnej albo z przepisów szczególnych. W literaturze sporna jest kwestia, czy przy zbywaniu przedsiębiorstwa występuje sukcesja uniwersalna czy sukcesja singularna²⁷. Ramy niniejszego artykułu nie pozwalają na szersze przybliżenie tego problemu. Warto jednak zaznaczyć, że obecnie coraz powszechniejszy staje się pogląd, że przy zbywaniu przedsiębiorstwa ma miejsce sukcesja singularna²⁸. Jednym z argumentów przemawiających na korzyść uznania zbycia przedsiębiorstwa za sukcesję singularną jest fakt braku charakterystycznego dla sukcesji uniwersalnej wstąpienia w całą sytuację prawną zbywcy. Nabywca bowiem nie przejmuje długów zbywcy. Długi nie wchodzi w skład przedsiębiorstwa²⁹. Dla przejęcia tych długów przewidziany został tryb i wymogi w art. 519 k.c. i nast. k.c.³⁰

2.

Artykuł 55⁴ k.c. stanowi:

nabywca przedsiębiorstwa [...] jest odpowiedzialny solidarnie ze zbywcą za jego zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa [...], chyba, że w chwili nabycia nie wiedział o tych zobowiązaniach mimo zachowania należytej staranności. Odpowiedzialność nabywcy ogranicza się do wartości nabytego przedsiębiorstwa [...] według stanu w chwili nabycia, a według cen w chwili zaspokojenia wierzyciela. Odpowiedzialności tej bez zgody wierzyciela nie można wyłączyć ani ograniczyć.

Przedstawienie kwestii odpowiedzialności solidarnej zbywcy i nabywcy przedsiębiorstwa warto zacząć od funkcji, jaką ma spełniać art. 55⁴ k.c. Regulacja ta ma na celu zapewnienie ochrony interesu wierzycieli. Zbycie przedsiębiorstwa powoduje, że zbywca nie dysponuje już przedsiębiorstwem, w związku, z którym powstała wierzytelność³¹.

²⁷ M. Pełczyński, *op. cit.*, s. 82.

²⁸ *Ibidem*, s. 83–84; M. Habdas, *Przedsiębiorstwo jako...*, *op. cit.*, s. 173.

²⁹ *Ibidem*, s. 84; *Ibidem*, s. 173.

³⁰ *Ibidem*, s. 167–179.

³¹ Za: M. Habdas, *Określenie wartości przedsiębiorstwa, a odpowiedzialność jego nabywcy w świetle art. 55 4 k.c.*, „Państwo i Prawo” 2003, nr 12, s. 61; R. Longchamps de Berier, *Zobowiązania*, Lwów 1939, s. 316.

Wierzycieli nie będzie interesować nieograniczona odpowiedzialność zbywcy przedsiębiorstwa. Na mocy wspomnianego przepisu dochodzi z mocy ustawy do przystąpienia nabywcy przedsiębiorstwa do długu, jako dłużnika solidarnego. W takiej sytuacji nabywca będzie odpowiadać solidarnie ze zbywcą za jego zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa³². Trzeba jednak zaznaczyć, że nabywca nie odpowiada za zobowiązania niezwiązane z prowadzeniem przedsiębiorstwa oraz za takie, o których nie wiedział mimo zachowania należytej staranności³³. Zgodnie z art. 55⁴ k.c. odpowiedzialność nabywcy jest ograniczona do wartości nabytego przedsiębiorstwa według stanu z chwili nabycia, a według cen w chwili zaspokojenia wierzyciela. Zagadnienie, w jaki sposób określić tę wartość przedsiębiorstwa było tematem licznych wypowiedzi doktryny. W zależności od celu dokonywania wyceny przedsiębiorstwa stosowane są różne metody wyceny przedsiębiorstw. W literaturze wskazuje się podział sytuacji, które uzasadniają przeprowadzenie wyceny przedsiębiorstwa. Jako podstawowe rozróżnienie wskazuje się na zdarzenia: związane ze zmianą w strukturze własnościowej przedsiębiorstwa (np. sprzedaż przedsiębiorstwa, podział przedsiębiorstwa, wniesienie przedsiębiorstwa, jako aportu) oraz powstałe w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa (np. ubezpieczenie majątku przedsiębiorstwa, określenie wartości kredytu)³⁴. Wniesienie przedsiębiorstwa, jako wkładu niepieniężnego do spółki uzasadnia przeprowadzenie wyceny³⁵. Zasadniczo można dokonać podziału metod wyceny przedsiębiorstwa na: majątkowe i dochodowe. Metodę majątkową i dochodową różni przede wszystkim podejście do wyceny przedsiębiorstwa. Ponadto każdą z tych metod można podzielić jeszcze na kilka dodatkowych kategorii. W literaturze przedmiotu wymienia się następujący podział. Wśród metod majątkowych wskazuje się na metodę wartości księgowej i metodę skorygowanych aktywów netto, metodę odtworzeniową i metodę likwidacyjną. Natomiast spośród metod dochodowych wyróżnia się metodę opartą na przepływach pieniężnych i metodę mnożnikową³⁶. Wskazuje się również na metody mieszane dokonywania wyceny przedsiębiorstwa. Wśród nich wymienia się: metodę opartą na wskaźniku tempa pomnażania wartości, metodę opartą na wartości reputacji oraz metody oparte na wartości średniej³⁷. Każda z propozycji posiada zalety i wady, które mogą sprawić, że dokonana wycena nie będzie prawidłowa. Skutkiem zastosowania nieodpowiedniej metody wyceny będzie

³² *Ibidem*, s. 61; E. Łętowska [w:] *System prawa cywilnego. Prawo Zobowiązań – Część ogólna*, t. III, cz. I, Z. Radwański (red.), Wrocław 1981.

³³ *Ibidem*, s. 61.

³⁴ D. Zarzecki, *Metody wyceny przedsiębiorstw*, Warszawa 1999, s. 42–43.

³⁵ *Ibidem*, s. 13.

³⁶ A. Hołda, *Podstawy wyceny wartości przedsiębiorstw [w:] Szacowanie nieruchomości*, J. Dydenko (red.), Kraków 2011, s. 437–446.

³⁷ *Ibidem*.

pokrzywdzenie wierzycieli lub samych nabywców przedsiębiorstwa. W licznych publikacjach zwracano uwagę na ten problem³⁸.

3.

Należy zastanowić się nad znaczeniem słowa „wartość”. A Hołda powołuje definicję zawartą w słowniku języka polskiego: „wartość to cecha lub zespół cech właściwych danej rzeczy, stanowiący o jej walorach cennych dla ludzi, mogących zaspokoić jakieś ich potrzeby”³⁹. W literaturze przedmiotu wyrażono pogląd, że pojęcie „wartość” jest używane w wielu dyscyplinach, co powoduje, że nabiera ono wielu znaczeń⁴⁰. W związku z tym zwrócono uwagę, że wartość jest pojęciem względnym, co oznacza, że zmienia się w zależności od celu i uwarunkowań wyceny⁴¹. Jaką w danym przypadku zastosuje się metodę wyceny zależy od celu, w jakim się jej dokonuje (np. w związku ze sprzedażą). Ramy niniejszego artykułu nie pozwalają na szczegółowe przedstawienie każdej z zaproponowanych w literaturze metod dokonywania wyceny przedsiębiorstw. Przedstawiona zostanie jedynie krótka charakterystyka niektórych z nich.

Wśród metod majątkowych wyróżnia się metodę wartości księgowej, według której wartość przedsiębiorstwa określa się różnicę pomiędzy wartością aktywów, a łączną kwotą zobowiązań. Wskazuje się, że zaletą dokonywania wyceny przedsiębiorstwa w oparciu właśnie o tę metodę jest jej łatwość. Wyceny dokonuje się w oparciu o sprawozdania finansowe danego przedsiębiorstwa. Wskazuje się jednak, że taki sposób dokonywania wyceny przedsiębiorstwa nie pokazuje realnej jego wartości⁴².

Metoda likwidacyjna polega na możliwości ustalenia wartości likwidacyjnej danego przedsiębiorstwa. Określa się ją na podstawie sumy środków, które można uzyskać w wyniku sprzedaży poszczególnych aktywów przedsiębiorstwa. Stosuje się ją w sytuacji, gdy nie przewiduje się już możliwości dalszego prowadzenia przedsiębiorstwa⁴³.

Metody dochodowe charakteryzują się możliwością określenia przyszłych dochodów generowanych przez przedsiębiorstwo⁴⁴. Metoda dochodowa oparta na przepływach

³⁸ M. Jasińska, *Ile jest warte przedsiębiorstwo (metody wyceny a wartość rynkowa)*, „Radca Prawny” 1994, nr 5/94, s. 19–24; M. Habdas, *Określenie wartości...*, *op. cit.*, s. 55–67; M. Wilejczyk, *Zbycie...*, *op. cit.*, s. 258; B. Sołtys, *Klientela przedmiotem aportu w spółkach kapitałowych* [w:] J. Frąckowiak (red.), *Acta Universitas Wratislaviensis*, No 1770, Wrocław 1995, s. 134–137.

³⁹ A. Hołda, *op. cit.*, s. 437.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 437.

⁴¹ M. Habdas, *Określenie wartości...*, *op. cit.*, s. 56.

⁴² *Ibidem*, s. 438.

⁴³ M. Habdas, *Określanie wartości...*, *op. cit.*, s. 58, 440.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 59.

pieniężnych polega na określeniu wartości przyszłych przepływów pieniężnych netto, a następnie sprowadzeniu tych wartości do wartości bieżącej⁴⁵. Proces ten został nazwany „dyskontowaniem”⁴⁶. Suma zdyskontowanych przepływów pieniężnych netto jest równa wartości przedsiębiorstwa⁴⁷. Natomiast metoda mnożnikowa polega na odniesieniu niektórych wskaźników przedsiębiorstwa do wskaźników innych podobnych przedsiębiorstw. Najkorzystniej jest oczywiście wybrać przedsiębiorstwo najbardziej podobne⁴⁸. D. Zarzecki zwraca się uwagę na fakt, że:

nawet na rozwiniętych rynkach z setkami i tysiącami transakcji kupna-sprzedaży przedsiębiorstw nie jest łatwo znaleźć spółki identyczne lub nawet bardzo podobne. Zawsze występują pewne różnice, które z punktu widzenia wyceny mogą mieć ogromne znaczenie⁴⁹.

Warto jeszcze wspomnieć o metodzie porównawczej dokonywania wyceny przedsiębiorstw. Stosując tę metodę można określić wartość rynkową. Wartość przedsiębiorstwa ustala się na zasadzie porównania danego przedsiębiorstwa z podobnymi przedsiębiorstwami. Podobieństwo polega na tym, że przedsiębiorstwa te są do siebie zbliżone w zakresie między innymi prowadzenia działalności o podobnym charakterze, działania na tym samym rynku⁵⁰.

4.

Jak już wspomniano w literaturze wskazuje się, że wartość przedsiębiorstwa ma wyrażenie subiektywny charakter⁵¹. Jeśli poddać to samo przedsiębiorstwo różnym metodom wyceny okaże się, że ma ono różną wartość. Trudno jest jednoznacznie udzielić odpowiedzi na pytanie, jaka jest wartość obiektywna danego przedsiębiorstwa, a w związku z tym, w jaki sposób kształtuje się odpowiedzialność nabywcy danego przedsiębiorstwa. Kwestią dyskusyjną jest, w jaki sposób określić górną granicę tej odpowiedzialności. Ustawodawca nie narzuca konkretnego sposobu dokonywania wyceny przedsiębiorstwa. Określa jedynie, że wycena musi być sporządzona na dzień zbycia tego przedsiębiorstwa. W literaturze podkreśla się, że o wartości przedsiębiorstwa przesądzają jego aktywa i nie uwzględnia się pasywów. Stwierdzenie, że:

⁴⁵ *Ibidem*, s. 442.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 442; D. Zarzecki, *op. cit.*, s. 63–145.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 442.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 445.

⁴⁹ D. Zarzecki, *op. cit.*, s. 335.

⁵⁰ M. Habdas, *Określanie wartości...*, *op. cit.*, s. 59.

⁵¹ Za: M. Wilejczyk, *Skutki zbycia...*, *op. cit.*, s. 35, M. Kufel, *Metody wyceny przedsiębiorstw*, Bielsko-Biała 1992, s. 5.

Nie ma żadnych podstaw, by wartość nabytego przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 526 k.c. (poprzednik art. 55⁴ k.c. – przyp. aut.) utożsamiać z wielkością wynikającą ze stosunku aktywów do pasywów nabytego przedsiębiorstwa. Wartość tę według art. 526 k.c., stanowi wyrażona w pieniądzu wartość wchodzących w skład przedsiębiorstwa składników trwałych, takich jak nieruchomości (budynki), maszyny i inne urządzenia, oraz składników nietrwałych, takich np. jak surowce, materiały, opakowania, wyroby gotowe, zasoby finansowe zgromadzone na rachunek bankowy i w gotówce, a także wierzytelności⁵².

Należy jednak zaznaczyć, że wątpliwości budzi zdanie drugie powołanej wyżej tezy orzeczenia. Jak słusznie zwrócono uwagę, to składniki niematerialne mają duży wpływ na wartość przedsiębiorstwa⁵³.

Postulowano również, aby regulacja zawarta w art. 55⁴ k.c. została zmieniona⁵⁴. Należy zgodzić się z M. Habdas, iż ustawodawca w art. 55⁴ k.c. powołując się na „wartość”, odwołuje się do pojęcia z zakresu ekonomii. Jako jeden z argumentów uzasadniających konieczność wprowadzenia zmian powołana powyżej autorka wskazuje brak spójności pomiędzy cywilistycznym, a ekonomicznym znaczeniem definicji: „przedsiębiorstwo” i „wartość przedsiębiorstwa”⁵⁵. Inne stanowisko prezentuje M. Wilejczyk. Powołana autorka twierdzi, że problem z oszacowaniem wartości przedsiębiorstwa nie wynika z wadliwej konstrukcji art. 55⁴ k.c. Ponadto uzasadnia swoje stanowisko faktem, że problem dokonania obiektywnej wyceny przedsiębiorstwa wynika z braku dających jednoznaczny rezultat ekonomicznych metod wyceny⁵⁶.

Niestety trudno przychylić się do stanowiska, iż omawiany problem leży jedynie w ekonomicznych metodach wyceny przedsiębiorstwa. Jak już zostało wspomniane w niniejszym opracowaniu, wartość przedsiębiorstwa jest definicją przede wszystkim w znaczeniu ekonomicznym. W związku z tym, jeśli ustawodawca posługuje się w art. 55⁴ k.c. sformułowaniem „wartość przedsiębiorstwa” wskazane jest, aby użyte przez ustawodawcę określenie współgrało z definicją ekonomiczną. Jeśli przepisy prawa cywilnego nie harmonizują z pojęciami zaczerpniętymi z innych dziedzin powoduje to liczne problemy interpretacyjne.

W niniejszym opracowaniu zostały wskazane metody dokonywania wyceny przedsiębiorstwa. Oczywiście należy postulować stosowanie takiej metody wyceny, która doprowadzi do uzyskania wyniku najbliższego rzeczywistej wartości przedsiębiorstwa.

⁵² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 1986 r., II CR 409/85, OSP 1987/2/31, LEX 5233.

⁵³ M. Wilejczyk, *Skutki zbycia ...*, op. cit., s. 35.

⁵⁴ M. Habdas, *Określenie wartości...*, op. cit., s. 55–67.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 61–67.

⁵⁶ M. Wilejczyk, *Skutki zbycia ...*, op. cit., s. 34–39.

Uzasadnieniem jest ścisły związek między wartością przedsiębiorstwa, a odpowiedzialnością nabywcy. Artykuł 55⁴ k.c. nie stanowi, jaki rodzaj wyceny powinien zostać zastosowany. Pomimo licznych nowelizacji kodeksu cywilnego ustawodawca nie zdecydował się na wprowadzenie zmian omawianej regulacji. Problem dotyczący dokonywania wyceny przedsiębiorstwa i związanej z nią odpowiedzialności nabywcy przedsiębiorstwa na mocy art. 55⁴ k.c., pozostaje nadal aktualny.

5.

Problemem związanym z wyceną przedsiębiorstwa jest obecne brzmienie art. 55¹ k.c. Zgodnie z tym przepisem przedsiębiorstwo w znaczeniu przedmiotowym nie obejmuje zobowiązań i obciążeń. Jak już zostało wyżej wspomniane omawiany przepis nie koresponduje z definicją wartości przedsiębiorstwa w znaczeniu ekonomicznym. Dlatego przy dokonywaniu wyceny powinno się uwzględnić zarówno aktywa, jak i pasywa danego przedsiębiorstwa. Nabywca odpowiada za zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa całym majątkiem. Zgodnie jednak z definicją przedsiębiorstwa zawartą w art. 55¹ k.c. – w skład przedsiębiorstwa nie wchodzi zobowiązania i obciążenia. W związku z tym może się zdarzyć tak, że przedsiębiorstwo z aktywami o znacznej wartości majątkowej posiada jednocześnie zobowiązania zdecydowanie przewyższające wartość aktywów. Skoro wartość przedsiębiorstwa jest ujemna, trudno sformułować jakiegokolwiek twierdzenie dotyczące odpowiedzialności nabywcy⁵⁷.

Przepis art. 55¹ k.c. w brzmieniu przed zmianami wprowadzonymi ustawą z dnia 14 lutego 2003 roku o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, zawierający definicję przedsiębiorstwa i wyszczególniający jego składniki wymieniał zobowiązania i obciążenia związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Jak już zostało wcześniej wspomniane definicja przedsiębiorstwa zawarta w art. 55¹ k.c. nie wymienia wśród składników przedsiębiorstwa zobowiązań i obciążeń związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Obecnie trwają prace Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego nad nowym brzmieniem przepisów Kodeksu cywilnego. Wśród projektowanych zmian ustawodawca zakłada zmianę również artykułu definiującego przedsiębiorstwo. Projektowane brzmienie tego przepisu zakłada, że: „przedsiębiorstwo jest zorganizowanym zespołem składników niematerialnych i materialnych przeznaczonym do prowadzenia działalności gospodarczej i związanych z nimi zobowiązań”. Ponadto wśród planowanych zmian przewiduje się zmianę elementów wchodzących w skład przedsiębiorstwa. Zgodnie z nimi przedsiębiorstwo obejmowałoby w szczególności:

⁵⁷ *Ibidem*, s. 192.

oznaczenie indywidualizujące przedsiębiorstwo lub jego wyodrębnione części (nazwa przedsiębiorstwa), własność nieruchomości lub ruchomości, w tym urządzeń, materiałów, towarów i wyrobów, oraz inne prawa rzeczowe do nieruchomości lub ruchomości; prawa wynikające z umów najmu i dzierżawy nieruchomości lub ruchomości oraz prawa do korzystania z nieruchomości lub ruchomości wynikające z innych stosunków prawnych; wierzytelności, prawa z papierów wartościowych i środki pieniężne; koncesje, licencje i zezwolenia; patenty i inne prawa własności przemysłowej; majątkowe prawa autorskie i majątkowe prawa pokrewne, tajemnice przedsiębiorstwa; księgi i dokumenty związane z prowadzeniem działalności gospodarczej; zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa, renomę⁵⁸. Proponowana zmiana definicji przedsiębiorstwa wprowadza zmianę polegającą na ponownym włączeniu do definicji przedsiębiorstwa elementów wchodzących w jego skład – zobowiązań związanych z jego prowadzeniem. Projektowane zmiany należy ocenić jako zmierzające w dobrym kierunku. Włączenie do definicji przedsiębiorstwa zobowiązań związanych z jego prowadzeniem z całą pewnością będzie stanowić dużą zmianę wpływającą m.in. na zlikwidowanie wielu sporów w zakresie dokonywania wyceny przedsiębiorstwa. Trudno jest sobie wyobrazić przedsiębiorstwo bez zobowiązań. Po pierwsze będą to zobowiązania wynikające z umów łączących przedsiębiorcę z jego kontrahentami (np. umowy dostawy produktów z hurtowni). Po drugie zobowiązania z umów wiążących przedsiębiorcę z klientami (np. umowy ze stałymi klientami). Po trzecie liczne zobowiązania wynikające z umów, na podstawie których przedsiębiorca w ogóle może prowadzić działalność gospodarczą (np. dobrze prosperujące przedsiębiorstwo ma swoją siedzibę w lokalu, który jest przedmiotem najmu lub maszyny, które służą do produkcji są przedmiotem dzierżawy). Jeśli ustawodawca zdecyduje się na wprowadzenie przepisu w projektowanym brzmieniu, nie będzie wątpliwości dotyczących nabycia zobowiązań związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa.

Wprowadzenie przez ustawodawcę proponowanej przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego zmiany definicji przedsiębiorstwa może zdecydowanie wpłynąć również na ocenę zdolności aportowej przedsiębiorstwa. Twierdzenie, że na gruncie obecnie obowiązujących przepisów przedsiębiorstwu trudno odmówić zdolności aportowej może ulec zmianie. Obecnie zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa w ogóle nie stanowią składników przedsiębiorstwa. Natomiast włączenie do legalnej definicji przedsiębiorstwa zobowiązań związanych z jego prowadzeniem rozwiąże następując wątpliwości interpretacyjne. Po pierwsze, zobowiązania będą miały wpływ na wartość przedsiębiorstwa oraz tym samym na jego zdolność aportową oraz po drugie, jak się

⁵⁸ <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-cywilnego/> [dostęp: 25.11.2012].

wyduje najlepszą metodą dokonania wyceny przedsiębiorstwa będzie metoda wartości księgowej połączonej z metodą dochodową. Moim zdaniem samo zastosowanie metody księgowej, czyli takiej, według której wartość przedsiębiorstwa określa się na podstawie różnicy pomiędzy wartością aktywów, a łączną kwotą zobowiązań nie będzie wystarczająca. Dokonanie wyceny w oparciu o same sprawozdania finansowe przedsiębiorstwa jest stosunkowo proste. Jednak wycena otrzymana przy wykorzystaniu tej metody nie zawsze doprowadzi do otrzymania realnej wartości przedsiębiorstwa. Nowo powstałe przedsiębiorstwo, ale dobrze prosperujące, posiadające już rozpoznawalną markę i cieszące się zaufaniem klientów opierające swoją działalność głównie na zobowiązaniach zaciągniętych w celu rozpoczęcia działalności gospodarczej zostanie wycenione (zgodnie z metodą księgową), jako posiadające znikomą wartość albo w ogóle wartość ujemną. Natomiast dodatkowe zastosowanie metody dochodowej pozwoli na określenie przyszłych dochodów przedsiębiorstwa. Moim zdaniem przy zastosowaniu mieszanej metody wyceny tzn. połączonej metody księgowej i dochodowej istnieje najmniejsze ryzyko pokrzywdzenia wierzycieli lub samych nabywców przedsiębiorstwa. Ponadto dopiero przy zastosowaniu tej mieszanej metody wyceny można jednoznacznie stwierdzić, czy przedsiębiorstwo posiada zdolność aportową. Innymi słowy, czy korzystne jest wniesienie go, jako aportu, do spółki.

VI Forma czynności prawnej wniesienia przedsiębiorstwa do spółki

Zgodnie z art. 75¹ k.c. zbycie przedsiębiorstwa powinno być dokonane w formie pisemnej z podpisami notarialnie poświadczonymi. Ustawodawca przewidział do czynności prawnych mających za przedmiot przedsiębiorstwo kwalifikowaną formę pisemną (*ad solennitatem*). Zgodnie z brzmieniem art. 73 § 2 k.c. niezachowanie tej formy powoduje nieważność umowy. Konsekwencją uznania nieważności umowy jest fakt, że nie wywołuje ona żadnych skutków w niej wyrażonych. Natomiast, jeśli chodzi o formę wniesienia przedsiębiorstwa do spółki ustawodawca przewidział inną formę. Bardziej rygorystyczna forma dla tej czynności została przewidziana jedynie w stosunku do spółek: komandytowej, komandytowo-akcyjnej, z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnej. Artykuł 107 k.s.h. stanowi:

Jeżeli wkładem komandytariusza do spółki jest w całości lub w części świadczenie niepieniężne, umowa spółki określa przedmiot tego świadczenia (aport), jego wartość, jak również osobę współnika wnoszącego takie świadczenie niepieniężne.

Natomiast zgodnie z art. 106 k.s.h. umowa spółki komandytowej powinna być zawarta w formie aktu notarialnego. Również statut spółki komandytowo-akcyjnej powinien być sporządzony w formie aktu notarialnego (art. 131 k.s.h.). Gdy chodzi o formę wnoszenia

przedsiębiorstwa, jako aportu do spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, to kwestię tę reguluje art. 158 k.s.h. Powołany artykuł stanowi, że umowa spółki powinna szczegółowo określać przedmiot aportu oraz osobę wspólnika wnoszącego wkład niepieniężny, jak również liczbę i wartość nominalną objętych w zamian udziałów. Umowa spółki z ograniczoną odpowiedzialnością powinna być sporządzona w formie aktu notarialnego. Również statut spółki akcyjnej powinien być sporządzony w formie aktu notarialnego (art. 301 § 2 k.s.h.). Ponadto w sytuacji, gdy przewidziane są wkłady niepieniężne do spółki akcyjnej ustawodawca nałożył na założycieli spółki obowiązek sporządzenia sprawozdania, w którym należy wskazać m.in. przedmiot wkładów niepieniężnych oraz liczbę i rodzaj wydawanych w zamian za nie akcji i innych tytułów uczestnictwa w dochodach lub podziale majątku oraz osoby, które wnoszą aporty (art. 311 k.s.h.). Bezpośrednio do wniesienia przedsiębiorstwa, jako aportu do spółki odnoszą się jedynie dwa przepisy k.s.h. Oba przepisy dotyczą spółki akcyjnej. Przepis art. 311 § 3 k.s.h. stanowi, że w sytuacji, gdy przedmiotem wkładu niepieniężnego jest przedsiębiorstwo, do sprawozdania założycieli należy dołączyć sprawozdania finansowe dotyczące tego przedsiębiorstwa za okres ostatnich dwóch lat obrotowych. Jeżeli przedsiębiorstwo prowadzono przez okres krótszy niż dwa lata, sprawozdanie finansowe powinno obejmować cały okres działalności. Przepis art. 311 § 4 k.s.h. zawiera dyspozycję pozwalającą nie ujmować w sprawozdaniu założycieli mienia nabytego w zakresie zwykłych czynności tego przedsiębiorstwa⁵⁹. W związku z tym, w sytuacji wnoszenia przedsiębiorstwa jako aportu przy zawiązywaniu spółek: komandytowej, komandytowo-akcyjnej, z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnej wymagana jest forma aktu notarialnego. Inaczej ta kwestia prezentuje się w sytuacji wnoszenia przedsiębiorstwa jako aportu do tych spółek przy okazji podwyższenia kapitału zakładowego. W takiej sytuacji uchwała w przedmiocie podwyższenia kapitału zakładowego powinna być umieszczona w protokole sporządzonym przez notariusza. Od 1 stycznia 2012 roku umowa spółki z ograniczoną odpowiedzialnością może być również zawarta przy wykorzystaniu wzorca umowy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością udostępnionego w systemie teleinformatycznym. Zawarcie umowy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością wymaga wypełnienia formularza umowy i opatrzenia umowy podpisem elektronicznym. Umowa zawarta jest po wprowadzeniu do systemu teleinformatycznego wszystkich danych koniecznych do jej zawarcia i z chwilą opatrzenia ich podpisem elektronicznym. W przypadku spółki, której umowę zawarto przy wykorzystaniu wzorca umowy na pokrycie kapitału zakładowego nie mogą być wnoszone wkłady niepieniężne. Jeśli chodzi o wniesienie przedsiębiorstwa, jako aportu do spółek: cywilnej, jawnej i partnerskiej, to właściwą formą

⁵⁹ S. Włodyka, *Strategiczne umowy przedsiębiorców*, Warszawa 2000, s. 95.

zbycia przedsiębiorstwa będzie forma przewidziana w art. 75¹ k.c. Umowa spółek: jawnej i partnerskiej powinna być sporządzona w formie pisemnej pod rygorem nieważności (art. 23 k.s.h. i art. 92 k.s.h.). Kwestię formy zawarcia umowy spółki cywilnej reguluje art. 860 § 2 k.c. Przepis ten stanowi: „Umowa spółki powinna być stwierdzona pismem”. W związku z tym, do wniesienia przedsiębiorstwa jako aportu do cywilnej, jawnej i partnerskiej wymagana jest forma pisemna z podpisami notarialnie poświadczonymi. Stwierdzenie przez notariusza własnoręczności podpisów następuje przez zamieszczenie odpowiedniej klauzuli na umowie. Należy pamiętać, że art. 75¹ k.c. odnosi się tylko do formy zbycia przedsiębiorstwa. Nie odnosi się do poszczególnych jego składników. Dla zbycia poszczególnych składników majątkowych przedsiębiorstwa niezbędna będzie forma właściwa ze względu na przedmiot umowy (np. dla zbycia nieruchomości forma aktu notarialnego)⁶⁰.

VII Sposób określenia przedsiębiorstwa jako aportu

Zgodnie z powyższymi uwagami wkład niepieniężny w postaci przedsiębiorstwa zostaje określony w umowie lub statucie spółki. Zagadnieniem wymagającym wyjaśnienia jest kwestia określenia, jakie składniki przedsiębiorstwa powinny być przeniesione na nabywcę, aby stwierdzić, że doszło do przeniesienia praw do przedsiębiorstwa, a nie tylko określonych składników wchodzących w skład tego przedsiębiorstwa. Należy zwrócić uwagę, że problem ustalenia czy doszło do zbycia przedsiębiorstwa jako całości, czy tylko określonych jego składników ma doniosłe znaczenie w praktyce. Trudno byłoby mówić o odpowiedzialności nabywcy z art. 55⁴ k.c. w sytuacji, gdy nabył tylko niektóre składniki przedsiębiorstwa.

Przepis art. 55² k.c. pozwala na wyłączenie niektórych składników przedsiębiorstwa. W związku z tym nie można wykluczyć sytuacji, w której strony czynności prawnej mającej za przedmiot zbycie przedsiębiorstwa postanowią, że dany składnik przedsiębiorstwa nie będzie objęty treścią czynności prawnej. Jednak może okazać się, że bez tego składnika nie jest możliwe dalsze funkcjonowanie przedsiębiorstwa. W związku z tym na skutek wykluczenia nabycia pewnego elementu należy uznać, że nie doszło do nabycia przedsiębiorstwa, a jedynie określonych składników, które wchodziły w jego skład⁶¹. Zbycie bardzo wartościowych składników przedsiębiorstwa nie może uzasadniać twierdzenia, że doszło do zbycia całego przedsiębiorstwa. Konieczne jest wyjaśnienie, jakie elementy muszą być objęte czynnością prawną, by stwierdzić, że doszło do zbycia przedsiębiorstwa.

⁶⁰ E. Norek, *op. cit.*, s. 156–159, M. Habdas, *Przedsiębiorstwo jako...*, *op. cit.*, s. 163–164.

⁶¹ A. Kidyba, *op. cit.*, s. 108.

Inaczej mówiąc należy również wskazać, gdzie sięga granica wyłączeń przewidziana w art. 55² k.c. Na pewno wyjaśnienie problemu nie może odbywać się w oderwaniu od funkcji, jakie przedsiębiorstwo pełni. Ważne jest, aby pomimo zbycia (w tym m.in. wniesienia przedsiębiorstwa do spółki, jako wkładu niepieniężnego) możliwa była dalsza realizacja określonych funkcji gospodarczych związanych z gospodarczą eksploatacją tego przedsiębiorstwa⁶². W literaturze podkreśla się też możliwość wyłączenia pewnych składników wnoszonego przedsiębiorstwa, co nie zaprzecza możliwości uznania, że przedmiotem aportu jest przedsiębiorstwo. Zwraca się jednak uwagę, że nie należy przekraczać pewnej granicy. Nie będzie można traktować, jako wniesienia do spółki tytułem wkładu niepieniężnego przedsiębiorstwa, jeśli z jego majątku zostaną wyłączone te aktywa, bez których prowadzenie przedsiębiorstwa stanie się niemożliwe.

Zdaniem R. Stroińskiego zbycie przedsiębiorstwa ma na celu przeniesienie „całości gospodarczej” pozwalającej nabywcy na dalsze prowadzenie działalności gospodarczej⁶³. Ponadto zwraca on uwagę na fakt, że użyte przez niego sformułowanie „całość gospodarcza” nie jest tożsame z określeniem „całość przedsiębiorstwa”. Dopuszczalne jest wyłączenie z transakcji zbycia pewnych składników przedsiębiorstwa, bez których może ono nadal pełnić swoją funkcję gospodarczą. W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że zbycie przedsiębiorstwa nie oznacza, że nabywca jest zobowiązany kontynuować działalność gospodarczą przedsiębiorstwa. Ważne jest, że nabył przedsiębiorstwo w takiej postaci, która pozwala mu na dalsze prowadzenie działalności. Dlatego to, czy nabywca rozpoczął (albo raczej kontynuował) dalszą działalność przedsiębiorstwa nie ma wpływu na stwierdzenie, czy doszło do nabycia przedsiębiorstwa. Ze względu na omawiany problem, ważne jest jedynie obiektywne stwierdzenie, czy miał taką możliwość. Problematyka ta była przedmiotem licznych orzeczeń. Należy zwrócić uwagę na fakt, iż większość orzeczeń została wydana w odniesieniu do art. 526 k.c. Przepis ten został uchylony przez ustawę z dnia 14 lutego 2003 roku. Obecnie odpowiednikiem tego przepisu jest art. 55⁴ k.c. Większość poglądów odnoszących się do art. 526 k.c. pozostaje nadal aktualnych. Sąd Apelacyjny w Gdańsku w wyroku z dnia 6 października 1995 roku stwierdził, że sprzedaż poszczególnych elementów przedsiębiorstwa, choćby nawet przedstawiała znaczną wartość w porównaniu z wartością całego przedsiębiorstwa, nie stanowi podstawy do uznania, iż doszło do sprzedaży przedsiębiorstwa⁶⁴. Przedsiębiorstwo, jako przedmiot zbycia musi stanowić całość pod względem organizacyjnym i funkcjonalnym. Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z dnia 8 stycznia 1997 roku⁶⁵ stwierdził, że wyłączenie z przekazania poszczególnych

⁶² *Ibidem.*

⁶³ R. Stroiński, *Przedsiębiorstwo...*, op. cit., s. 351.

⁶⁴ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 6 października 1995 r., SA/Gd 1959/94, LEX 24237.

⁶⁵ Wyrok SA z dnia 8 stycznia 1997 r., IACr 527/96, LEX 30179.

składników mienia przedsiębiorstwa nie oznacza, że czynność prawna nie obejmuje zbycia przedsiębiorstwa. Zgodnie z uzasadnieniem do tego wyroku, przedsiębiorstwo jest zorganizowanym kompleksem majątkowym przeznaczonym do produkcji dóbr bądź świadczenia usług, składającym się z rzeczy i praw połączonych węzłem funkcji w obrocie gospodarczym i zdolnym do procesu produkcji. Zdaniem sądu istotne jest ustalenie, czy zbyty majątek stanowi na tyle zorganizowany kompleks praw, obowiązków i rzeczy, że zdolny jest do realizacji zadań gospodarczych.

W praktyce wszystko zależy od konkretnej sytuacji i zamiaru stron. Może zdarzyć się również tak, że z treści umowy trudno będzie wysunąć wnioski, co do faktycznego zamiaru stron, zwłaszcza w sytuacji sporu między stronami. Ważna jest interpretacja złożonych przez strony oświadczeń woli. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 28 czerwca 2000 roku stwierdził m.in., że chodzi o właściwe odczytanie znaczenia złożonego oświadczenia woli, a w dalszej kolejności o jego wykładnię⁶⁶. Należy również uwzględnić okoliczności, w jakich oświadczenia zostały złożone oraz cel złożenia oświadczeń. Sąd ponadto stwierdził, że art. 526 k.c. nie ma zastosowania, jeżeli przedmiotem umowy jest zakład, filia czy oddział przedsiębiorstwa. Natomiast w sytuacji, gdy zbyciu podlega zakład, na którym opiera się cała działalność zbywcy, to zakład taki jest przedsiębiorstwem w rozumieniu art. 55⁴ k.c. W związku z tym przedmiotem umowy jest nie zakład, lecz całe przedsiębiorstwo. Nie sposób podać zamkniętego katalogu składników wchodzących w skład przedsiębiorstwa, które mogą być wyłączone z czynności prawnej zbycia przedsiębiorstwa. Również nie da się wskazać elementów, które obligatoryjnie muszą być objęte treścią czynności prawnej, aby w ogóle stwierdzić, że doszło do zbycia przedsiębiorstwa. W literaturze próbuje się wskazać podział elementów przedsiębiorstwa na: podstawowe i podrzędne⁶⁷. M. Habdas zwraca uwagę, że w żaden sposób nie można tego podziału utożsamiać z podziałem na składniki: majątkowe i niemajątkowe. Zwraca się uwagę, że pewne składniki przedsiębiorstwa zawsze będą elementami podstawowymi. Wśród nich wymienia się np. *know-how*, dokumentacja handlowa, *good-will*, nazwa przedsiębiorstwa. Ich przeniesienie będzie decydowało o zakwalifikowaniu czynności prawnej, jako zbycia przedsiębiorstwa⁶⁸.

Sformułowana w art. 55¹ k.c. definicja przedsiębiorstwa sprawia, że w praktyce notarialnej czasem bardzo trudno jest jednoznacznie ocenić czy przedmiotem transakcji jest przedsiębiorstwo czy tylko niektóre jego elementy⁶⁹. Oczywiście strony umowy informują notariusza o tym, czy przedmiotem zbycia ma być przedsiębiorstwo, czy tylko określone jego składniki. Jednak nie zmienia to faktu, że strony mogą na podstawie art. 55² k.c.

⁶⁶ Wyrok SN z dnia 28 czerwca 2000 r., IV CKN 72/00.

⁶⁷ M. Habdas, *Przedsiębiorstwo...*, *op. cit.*, s.148.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ A. Oleszko, *Akty notarialne. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 504–505.

wyłączyć niektóre składniki wchodzące w skład przedsiębiorstwa. Podstawą oceny, czy przedmiotem zbycia jest przedsiębiorstwo, za każdym razem będzie konkretna sytuacja. Aby rozwiać nasuwające się w tym zakresie wątpliwości należy w każdym przypadku bardzo dokładnie przeanalizować konkretny stan faktyczny. Próbując odpowiedzieć na pytanie, jakie składniki przedsiębiorstwa mogą zostać wyłączone w umowie zbycia tak, aby jednocześnie nie naruszyć całej „konstrukcji” przedsiębiorstwa nie można pominąć funkcji, jakie to przedsiębiorstwo pełni. Nie wszystkie składniki przedsiębiorstwa wpływają w istotny sposób na prowadzenie działalności gospodarczej. Pewne składniki mogą być zastąpione innymi. Wyłączenie przez strony z transakcji takich elementów nie może wpłynąć na zakwalifikowanie czynności, jako zbycia przedsiębiorstwa.

VIII Aport przedsiębiorstwa do spółki i odpowiedzialność spółki

Wracając do tematu odpowiedzialności nabywcy przedsiębiorstwa wynikającej z art. 55⁴ k.c. trzeba zwrócić uwagę na podstawową funkcję tego przepisu. Ustawodawca, jak możemy wnioskować, miał na celu przede wszystkim ochronę interesów wierzycieli zbywcy przedsiębiorstwa. W związku z tym ustalenie, czy doszło do zbycia całego kompleksu majątkowego w postaci przedsiębiorstwa ma dla wierzycieli fundamentalne znaczenie. Dlatego w sytuacji, gdy na nabywcę została przeniesiona jedynie własność poszczególnych składników wykluczona jest odpowiedzialność z art. 55⁴ k.c. Podobnie wypowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 20 listopada 2002 roku, w którym stwierdził, że odpowiedzialnym solidarnie ze zbywcą za jego zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa jest nabywca całego przedsiębiorstwa, a nie nabywca tylko niektórych składników, choćby te składniki przedstawiały znaczną wartość w porównaniu z wartością całego przedsiębiorstwa⁷⁰. Dla samego wierzyciela sytuacja, w której dochodzi do zbycia przedsiębiorstwa jest niezwykle korzystna. Uzasadnieniem dla tego twierdzenia jest fakt, że wierzyciel zyskuje nowego dłużnika. Artykuł 55⁴ k.c. to przypadek kumulatywnego przystąpienia do długu. Wierzyciel obok dotychczasowego dłużnika zyskuje nowego dłużnika, który odpowiada solidarnie za zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Zbywca przedsiębiorstwa odpowiada w stosunku do wierzycieli bez ograniczeń, tzn. całym swoim majątkiem. Natomiast nabywca odpowiada swoim majątkiem, jak i nabytym przedsiębiorstwem, ale z ograniczeniem do wysokości wartości nabytego przedsiębiorstwa⁷¹. Odpowiedzialność nabywcy

⁷⁰ Wyrok SN z dnia 20 listopada 2002, II CKN 1121/00, LEX 75336.

⁷¹ M. Litwińska, *Pojęcie przedsiębiorstwa w prawie handlowym i cywilnym. Przedsiębiorstwo jako przedmiot obrotu (II)*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1993, nr 2, s. 8–10.

zostaje ograniczona do wartości nabytego przedsiębiorstwa według stanu w chwili nabycia, a według cen w chwili zaspokojenia wierzyciela. Wcześniej omówione zagadnienia związane z wyceną przedsiębiorstwa są mocno związane z kwestią zaspokajania przez nabywcę roszczeń wierzycieli. Odpowiedzialność z art. 55⁴ k.c. jest związana z wykazaniem przez wierzyciela, że nabywca nabył przedsiębiorstwo oraz że dochodzona wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Natomiast na nabywcy spoczywa ciężar dowodu, że mimo zachowania należytej staranności nie wiedział o dochodzonej wierzytelności⁷². Ustawodawca wyłącza odpowiedzialność nabywcy w sytuacji, gdy ten w chwili nabycia nie wiedział o zobowiązaniach związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa, mimo zachowania należytej staranności.

Zgodnie z powyższymi ustaleniami spółka z ograniczoną odpowiedzialnością i spółka akcyjna odpowiadają solidarnie wraz z osobą wnoszącą przedsiębiorstwo do spółki tytułem wkładu niepieniężnego. Solidarna odpowiedzialność nabywcy (spółki) i osoby wnoszącej aport za zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa powstaje z chwilą wpisu spółki do rejestru. Natomiast w sytuacji, gdy spółka już jest wpisana do rejestru przedsiębiorców i następuje wniesienie do niej przedsiębiorstwa, odpowiedzialność powstaje z chwilą podpisania umowy przenoszącej prawo do przedsiębiorstwa. Uwagi powyższe odnoszą się również do spółek osobowych, z tym, że w przypadku spółki jawnej należy pamiętać o zachowaniu właściwej formy umowy. Co prawda do powstania spółki jawnej wymagana jest forma pisemna pod rygorem nieważności, jednak dla zbycia przedsiębiorstwa wymagana jest forma pisemna z podpisami notarialnie poświadczonymi (art. 75¹ k.c.). W sytuacji wniesienia przedsiębiorstwa, jako aportu do spółki cywilnej przyjmuje się, że przejście prawa do przedsiębiorstwa na wspólników następuje już z mocy samej umowy spółki.

IX Podsumowanie

Należy jednoznacznie stwierdzić, że wniesienie przedsiębiorstwa jako aportu do spółki jest jedną z możliwości zbycia tego przedsiębiorstwa. Dlatego też do skutków tej czynności prawnej należy bezpośrednio odnosić regulacje zawarte w art. 55⁴ k.c.

Transakcje związane ze zbyciem przedsiębiorstwa powodują liczne konsekwencje po stronie zbywcy i nabywcy. Jedną z nich jest solidarna odpowiedzialność nabywcy ze zbywcą za jego zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa. W niniejszym artykule wspomniano, że niezbędne dla określenia granicy odpowiedzialności

⁷² Za: M. Pełczyński, *op. cit.*, s. 129; B. Łubkowski [w:] *Komentarz...*, J. Ignatowicz (red.), s. 1241; M. Pełczyński, *Zbycie...*, *op. cit.*, s. 129.

nabywcy przedsiębiorstwa jest dokonanie prawidłowej wyceny tego przedsiębiorstwa. Jest to jednak skomplikowany proces, ponieważ wartość przedsiębiorstwa jest określana jako subiektywna. Określenie wartości przedsiębiorstwa zależy od zastosowanej metody wyceny. Wybór metody zależy od samych zainteresowanych. Trudności w kwestii dokonywania wyceny dodatkowo przysparza różne pojmowanie pojęcia „wartość przedsiębiorstwa” w prawie cywilnym, a inne w ekonomii. W literaturze wielokrotnie postulowano, aby zmienić brzmienie przepisu art. 55⁴ k.c. tak, żeby jego interpretacja nie budziła wątpliwości. Kontrowersje związane definicją: „wartość przedsiębiorstwa” powodują liczne niejasności związane z zakresem odpowiedzialności nabywcy przedsiębiorstwa. Jego odpowiedzialność ograniczona jest do wartości nabytego przedsiębiorstwa według stanu w chwili nabycia. Przychyłam się do proponowanych w literaturze zmian artykułu 55⁴ k.c.

Wprowadzenie do kodeksu cywilnego nowej definicji przedsiębiorstwa w wyniku prac Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego może zakończyć trwające od dłuższego czasu spory teoretyków zajmujących się omawianą problematyką. Ponadto nowa regulacja może przede wszystkim wpłynąć na praktykę. Wśród projektowanych zmian ustawodawca zakłada zmianę również artykułu definiującego przedsiębiorstwo. Projektowane zmiany mają przywrócić koncepcję, w myśl której w skład przedsiębiorstwa wchodzi również zobowiązania związane z jego prowadzeniem. Należy przychylić się do proponowanych zmian definicji przedsiębiorstwa. Wprowadzenie nowej regulacji może spowodować, że definicja „wartości przedsiębiorstwa” będzie jednoznacznie rozumiana. Przy zastosowaniu ekonomicznych metod wyceny, wartość przedsiębiorstwa będzie korespondować z definicją przewidzianą przez prawo cywilne. Uchwalenie zmian może przychylić się do właściwego stosowania przepisów.

Wniesienie przedsiębiorstwa do spółki jest jedną z form jego zbycia. W zakresie odpowiedzialności nabywcy za zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa wnoszonego, jako aport stosuje się wprost art. 55⁴ k.c. Odpowiedzialność spółki ma charakter bezwzględny, ponieważ bez zgody wierzycieli nie można jej ani ograniczyć, ani wyłączyć. Odpowiedzialność spółki, jako nabywcy jest ograniczona do wartości nabytego przedsiębiorstwa w chwili nabycia, a według cen w chwili zaspokojenia wierzycieli. Odpowiedzialność wspólnika (akcjonariusza) jest nieograniczona. Wniesienie przedsiębiorstwa tytułem aportu do spółki będzie więc miało ten skutek, że będzie ona ponosiła odpowiedzialność za zobowiązania powstałe przed przejęciem, a związane z prowadzeniem tego przedsiębiorstwa.

Natomiast do ustalenia czy spółka w ogóle odpowiada za zobowiązania związane z prowadzeniem danego przedsiębiorstwa ma również znaczenie fakt, czy zostało wniesienie do spółki przedsiębiorstwo, czy tylko określone składniki wchodzące w jego skład. Trudno byłoby mówić o jakiegokolwiek odpowiedzialności spółki, gdy nie doszło do nabycia przedsiębiorstwa. Nabycie jedynie składników przedsiębiorstwa nie może powodować

odpowiedzialności spółki z art. 55⁴ k.c. Oczywiście stwierdzenie, czy doszło do zbycia przedsiębiorstwa nie zawsze jest proste. Przy interpretacji umów należy kierować się nie tylko wykładnią złożonych przez strony oświadczeń woli. Należy brać pod uwagę również okoliczności, w których strony złożyły swoje oświadczenia. Wola stron nie jest jednak nieograniczona w tym zakresie. Granicę stanowi przynajmniej zespół tych składników materialnych i niematerialnych, bez którego prowadzenie działalności gospodarczej będzie niemożliwe.